

към себе си, което категорично чертае и етична му позиция.

Още Пенчо Славейков в очерка си за Алеко Константинов, като говори за спомените на неговите другари от студентските години, беше констатирал един необясним стремеж да се избягват детайли от всекидневното, които ни представят писателя по-земен и по-човечен, по-разбираем, само защото на някой се струва, че това принизява образа. Върху конкретен материал Славейков доказва, че тъкмо страхът от принизяване води до такива резултати. Радевски и сега е на висота: той изнася подробности, които са се впечатляли трайно в съзнанието му, но всичко е направено с мярка, с много усет за характеристиките и най-важното според мен с много искреност. В искреността си той не щади никого, даже и себе си. Например ето как предава един момент от събитията непосредствено след Девети септември, когато група писатели заминава на фронта: „Между другото на мене ми се заминаваше на фронта, макар че не съм храбър. Смятах, че там ще видя важни неща. При това — между нас казано — знаех, че писателите няма да бъдат пратени баш на опасната линия.“ Или пък да кажем срещата му с Гешев в полицията, когато е арестуван по делото на Вапцаров.

Радевски притежава особено изострено чувство за смешното в живота, набито око, което умее бързо да го отдели и оцени. Смешното обаче в неговия разказ не е присмех над другите, не е подчертаване на превъзходство, а просто едно от лицата на многоликия и пъстр живот. Случката с попа, който влиза в редакцията на „Наковалия“ да ръси редакторите със светена вода по Богоявление, придава особен колорит, внася нещо много непосредствено комично. Или да кажем в спомена си за Жендов авторът отделя внимание върху псевдонима му Чичо Слон, измислен от Смирненски. Акцентът не е случаен — просто той носи нещо твърде типично за фигурата на Жендов, за темперамента му и мемоаристът го използва като улеснение в стремежа си да го характеризира по-пълно.

„Живи като живите“ е книга, за която е малко да се каже, че ще се прочете на един дъх и с голям интерес. Бих добавил още, че тя ще се прочете и с известно чувство на признателност към автора, защото е запазил за нас, съвременниците, черти от техните обаятелни образи.

Иван Сарандев

„КОНСТАНТИН-КИРИЛ ФИЛОСОФ— АБВ
НА РЕНЕСАНСА“ от проф. ВЛАДИМИР
ТОПЕНЧАРОВ

Изд. „Нар. младеж“, 1970, 176 стр.

Допускам, че мнозина ще споделят първоначалното ми съмнение: не ни ли изправя пред анахронизъм това ефектно и обвърз-

ващо заглавие? Затова на първо място според мен заслужават внимание моментите, които са и оправдание на смелото авторско хрумване. Поемайки един голям риск, Вл. Топенчаров се е опазил от всякакви увлечения, като е потърсил необходимите разграничителни белези между изключителното дело на Константин-Кирил Философ и основното съдържание на европейския Ренесанс. Внущението за дистанцията между сравняваните явления идва по няколко линии — преди всичко в хронологически смисъл. Уникалното начинание на солунските братя е само „предчувствие“¹, „далечен тътен на бурята, която ще се разрази няколко века по-късно в Европа“, „символ и предвестник на този европейски час“. Успоредно с това се осъществява една съпоставка, която откроява и количествено разликата — в подвига на Кирил и Методий „се намират рационалистически зърна, които ги поставят в далечния авангард на голямото движение, което ще достигне до европейския хуманизъм“. Най-сетне авторът постига и точно съотношение в качествен аспект, като споменава за социалните, икономическите и културните условия, както и за непосредствените перспективи на ренесансова Европа, определящи по-високата фаза на развитие по отношение на условията в IX в.

Тъкмо грижата да се улови родството на Кириловото дело с епохата на Възраждането, като същевременно това родство не се обявява за генетическо, а се характеризира чрез най-обемни, общочовешки социални и нравствени категории, е уместен, пряк път за контакт с читателските среди, за които е предназначена книгата. Както е известно, тя излезе най-напред на френски език в Париж. За една чужда, широка читателска публика, незапозната с историята на България и с нейния принос в духовното развитие на човечеството, Възраждането е най-подходящият — при това напълно законен — фон, върху който може да се проектират хронологията и измеренията на Кириловото дело, ролята на българската държава за неговото утвърждаване и действителните му исторически резултати. С големи основания авторът се е възползвал от удобството, което му предлага тази идея — не само като възможност да се осмислят високите граждански и интелектуални пориви на славянския първоучител чрез съпоставка с общоизвестни представи и факти, например с титани на човешкия прогрес, като Джон Бол, Томас Мюнцер, Мартин Лутер, Ян Хус, но и като средство да се подчертае историческият приоритет на славянството и особено на българската народност в първия пробив от континентален мащаб в догматиката на триезицието, във въвеждането на първия народен език в европейския духовен живот, в първата

¹ Разредката навсякъде е моя — Л. Г.

организация на църква в национален обсег, в раждането на първата славянска литература, в създаването на първите народни училища в Европа.

Книгата на Вл. Топенчаров е популярен очерк — не исторически, а публицистичен. Такава литература у нас се създава за съжаление без особено старание, а и без особени претенции. Толкова по-належащо е признанието, което трябва да се отдаде на високата култура на авторския език. И това за мен е решително най-важното качество на очерка, което го обособява сред популярните материали от този род. Над единични малки чудотости и няколко смислови неточности властвува оригиналната авторова реч — богата лексикално, индивидуална, дори дръзка в синтактичния си строеж и в образността си. Касае се, разбира се, за образност, която е присъща на публицистичното слово. Нейна цел са преди всичко стегнатата формулировка и лаконичният коментар. Най-голямото й достойнство в случая е пълното отсъствие на шабона, който в писания върху тази тема е създавал изобилие от „обща места“.

Едно специално отбелязване на езикова култура у автора вече говори за съдържателността на неговата книга. Делото на Константин-Кирил Философ и мястото му сред най-великите културни събития в историята на народите са очертани внушително. Текстът носи достатъчно информация, за да оправдае популяризаторските си цели, и достатъчно задълбочено тълкуване, за да не осъществява тези цели на елементарно равнище.

Не би могло да се каже, че тридесетгодишната апостолска всеотдайност на Кирил и Методий и техните ученици извън територията на България е „предистория“ на славянската книжнина и че истинската й история започва едва след 885 г. (стр. 20, 103). Разбирам, че това за автора е въпрос на фраза, езиково удобство, за да бъде изтъкната по-релефно ролята на България като „жизнена среда“ и „законоен статут“ за делото на солунските братя, но все пак е налице отклонение от една твърдо установена традиция, още повече, че през последното десетилетие нашата наука възприе периодизация, според която началото на литературно развитие в България се свързва с още по-ранни явления.

Неточни (защото модернизират нещата) са определенията на „Сказание за буквите“ от Черноризец Храбър като „памфлет“ (стр. 120) и на характера на апокрифната литература като „памфлети“ (стр. 139); прочутата „Азбука молитва“ на Константин Преславски няма „чиста рима“ (стр. 123); кириллицата не възниква чрез опростяване на глаголицата — това са две отделни азбуки (стр. 131); хуманитарната насоченост на Кириловите традиции не може да се постави в причинна връзка с известни по-късни прояви в славянската иконография (стр. 135); прекалено смело звучи твърдението, че в школата на Климент „наред с теологични доктрини се

преподают светски знания (агрономия, занаяти, изкуства)“ (стр. 128); в историята на старобългарската литература има не два, а един златен век (стр. 143) — публицистичната свобода на автора не би трябвало да внася произволни изменения в научната терминология.

В края на книгата е приложена библиография, чийто подборен принцип е съвсем неясен. Тя нито дава представа за използваната литература (осведомеността на автора очевидно се основава на съвсем друг обхват проучвания и документални източници), нито е най-сполучлива като препоръчителен списък за хора — чужденци или българи, — които се въвеждат може би и за първи път в богатата кирило-методиевска проблематика и библиография.

Това са, струва ми се, някои от по-важните места в изложението на автора, които се нуждаят от корекция. И с тяхното присъствие обаче книгата трябва да бъде окачествена като полезна. Авторът е изпълнил с успех един дълг, който стои пред цялата ни културна общественост и който не би трябвало да губи никога своята актуалност.

Диляна Грашева

„БОЛГАРСКАЯ ЛИТЕРАТУРА НАШИХ ДНЕЙ“ от ДМИТРИЙ МАРКОВ

Изд. „Художественная литература“, Москва, 1969, 174 стр.

Винаги е интересно да се чуе мнението на един чужденец за нашата литература. Очакваме от него да долови по-ясно и по-релефно достойнствата и недостатъците на отделните български писатели или на цялостния литературен процес, да направи съпоставки с културата на своята страна, да ни насочи към плодотворни мисли, надяваме се на безпристрастни оценки, освободени от влиянието на личните страсти и отношения. Новата книга на известния приятел на българската литература в СССР професор Дмитрий Марков, макар донякъде да отговаря на тези очаквания, има по-друг характер, тя няма критически задачи. Както сам авторът сочи в предговора, тя има за цел „да разкаже на съветския читател за основните тенденции на съвременната българска литература“. Като взимаме под внимание тази особена функция на книгата, трябва да приемем информативния елемент в нея като неизбежен.

В първия дял на книгата се проследява литературното развитие у нас в най-ново време — от 9. IX. 1944 г. докъм 1968 г. Втората част се състои от четири портрета — на Людмил Стоянов, Младен Исаев, Димитър Димов и Емилян Станев. В оценката на тези изтъкнати наши творци няма особено нови моменти, които да я различават от установена